

23.-24. SRPNA 2014

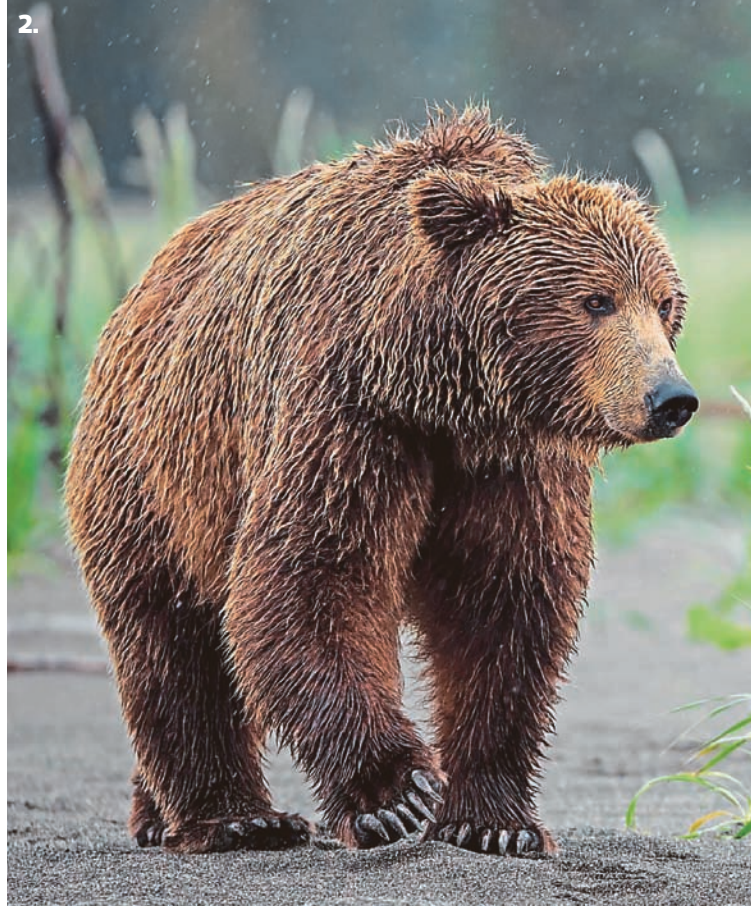
Víkend

DNES

ČESKÁ DIVOČINA

V přírodě se znovu objevují rysi,
medvědi i vlci. Dokážeme s nimi žít?

+ ŽIVOT V OBLACÍCH: Rozhovor s dopravním pilotem o létání i padajících letadlech.

O šelmách a lidech

Foto: Profimedia.cz

Do českých lesů a hor se vracení ryši, medvědi, vlci i divoké kočky. Některé šelmy na české území přicházejí poprvé po skoro 100 letech. Za tu dobu jsme jim odvykli. Co bude zapotřebí, abychom se naučili **ZNOVU S NIMI ŽÍT**?

PETRA POSPÉCHOVÁ

Seděli jsme uvnitř polo-zbořeného salaše, už byla tma. Najednou se zvenku ozvalo zavutí. Bylo brzké jaro, vlky přilákala vůně jídla, které jsme si chystali v ešusu. Před salaš se jich seběhlo několik, párkrát se ozvalo zlověstné zavrčení. Nakonec jsme je zahnali hořícími loučemi,“ popisuje třicetiletý Evžen Kračmar dramatický večer na výpravě, kterou před časem podnikl s kamarády.

Tenhle příběh se stal v rumunských horách, ale stejně tak k němu mohlo dojít na sousedním Slovensku či v Polsku. A leccos nasvědčuje tomu, že není daleko doba, kdy se může něco podobného odehrát třeba i v Beskydech nebo v Jeseníkách.

„Nemyslím, že vlci tehdy na nás chtěli zaútočit. Prostě jsme jim vlezli do revíru,“ vzpomíná mladý muž z Prahy. A nerozpakuje se přiznat nejistotu, kterou moderní člověk pocítí při setkání se šelmou, jež dřív běžně žila i v našich horách: „Celý zbytek výletu jsme hodně pozorně četli stopy ve sněhu – měli jsme z dalšího setkání respekt.“

Dnes jsou vlci pro většinu lidí téměř mystickými zvířaty opředenými pověstmi. Jejich základ leží hlavně ve strašidelných knihách a filmech, kde osamělí hrdinové v temném lese stojí sami proti smečce nelítostných zvířat s vyceněnými tesáky, jejichž šikmé oči svítí do tmy a pomalu se přibližují k bezmocné oběti...

Renesance vlků

„Tohle je mýtus, literární licence – vlk je zvíře plaché a na člověka rozhodně neútočí. Šance, že ho potkáte, je malá; sám před vámi zmizí, než si ho stihnete všimnout,“ uvádí vlčí povahu na pravou míru Miroslav Kutal, který má v Hnutí Duha na starost dobrovolníky monitorující výskyt velkých šelem v Česku. „Já sám jsem ho zahlédl jen na Slovensku, a to se o vlky intenzivně zajímám už skoro patnáct let.“

Hory u našich východních sousedů, stejně jako ty rumunské a ukrajinské, jsou místem, kde velké šelmy nikdy zcela nevymizely. To u nás se po vlcích slehla zem na dlouhých osmdesát let – už za první republiky nebyl ve zdejších lesích ani vlčí chlup.

„V polovině devadesátých let minulého století se k nám vlci začali vracet. Moc příjemného přivítání se jim nedostalo. Chovatelé nebyli zvyklí stáda chránit, zákon nepamatoval na náhradu za zvíře zadávené šelmou. Bylo kolem toho hodně zlé

krve,“ popisuje pan Kutal počátky renesance vlků v Čechách.

Naši předkové věděli, že od vlka ve skutečnosti takové nebezpečí nehrozí. A stáda ovcí či koz, která si tyhle šelmy berou tradičně na mušku, dokázali ochránit – ať už ohradami, nebo pasteveckými psy. Novodobí bačové však často páslí na volno a čuvače či jiné osvědčené psi ovčáky si začali hromadně pořizovat až po příchodu vlků. Dnes je už situace stabilizovaná i díky zákonu, podle něhož má majitel zvířete, jež šelma strhne, právo na finanční kompenzaci.

Útoky na ovce řeší nejčastěji chovatelé na východě republiky: v Beskydech a Bílých Karpatech. „Ráno jsem zjistil, že mi pět ovcí chybí. Dvě se ještě ten den vrátily, horší osud pak potkal zbývající tři, z nichž dvě byla jehňata,“ popsal před časem MF DNES farmář Jaroslav Okoun z Malenovic pod Lysou horou. „Vlci je zahnali do blízkého potoka a tam zabili. Oddělili je od ostatních a pak hnali po chodníčku do koryta potoka. Tam se ovce na kluzkých kamenech staly snadnou kořistí,“ vysvětlil farmář, jak k celé věci nejspíš došlo.

Vlčí smečka, která zvířata pana Okouna strhla, byla jednou z těch, jež přes naše území občas přejdou. Stálá skupina vlků na našem území usazená zatím není. Šediváci podobní německému ovčákovi k nám přicházejí ze sousedních zemí, kde jsou jejich trvalá teritoria.

Medvěduvzdorný kontejner

Zatímco s přítomností vlků se musejí popasovat hlavně chovatelé dobytka, návrat medvědů je záležitostí každého, kdo se pohybuje v horách. Nejde o to, že by medvěd vyhledával konflikty s člověkem. Stejně jako vlk je to zvíře plaché a – navzdory pověstem o své krvelačnosti – primárně býložravé.

„Miluje různé bobule – borůvky, maliny, jeřabiny, pupeny rostlin – a zbožňuje med, který vybírá jak divokým včelám, tak ze včelích úlů. Rád má také larvy,“ líčí jídelníček rozměrného huňáče Jan Šeleng, strážce Tatranského národního parku. Medvěd je navzdory svým rozměrům překvapivě pohyblivý, dokáže rychle běžet a za den běžně urazí desítky kilometrů.

Pan Šeleng potvrzuje, že medvěd se člověku raději vyhne. „Pozorovali jsme jednou z vršku, jak kolega prochází kosodřevinou. Medvěd byl jen pár metrů od něj, přikrčil se a počkal, až cizí element zmizí.“ Pokud už z nějakého důvodu k přímému setkání dojde, má Šeleng jednoduché

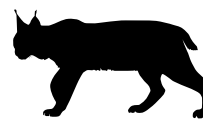
1. Kočka divoká

2. Medvěd hnědý

3. Vlk obecný

4. Rys ostrovid

Vlk je zvíře plaché a na člověka rozhodně neútočí. Sám před vámi zmizí, než si ho stihnete všimnout.

doporučení: „Vyhněte se očnímu kontaktu, dejte se pomalu na ústup a hlavně nedělejte prudké pohyby.“

Jak je tedy možné, že plaší huňáci se čas od času objeví mezi lidskými obydlími? Letos si to jeden štrádoval kolem Gírové nedaleko Mostu u Jablunkova, další se objevil třeba v zahrádkářské osadě u Trince. „Hlavně na podzim, když nemají dostatek potravy ve vysoko položených dolinách, scházejí k vesnicím a vyžírají tu kontejnery, které jsou pro ně zdrojem lehké dostupné stravy,“ popisuje tatranský strážce, který viděl na vlastní oči tolik živých medvědů, co většina z nás ani na obrázku.

To, že odpady přitahují medvědy jako magnet, řeší všude, kde se tato šelma vyskytuje. V několika beskydských obcích proto před měsícem nainstalovali speciální medvěduvzdorné kontejnery s víkem, které člověk odklopí, ale na huňáče je jejich mechanismus příliš složitý. „Kontejnery snad přispějí k omezení konfliktů mezi medvědy a lidmi. Bylo by dobré mít je u všech horských rekreačních objektů a na okrajích obcí, kde se medvědi vyskytují,“ říká zooložka Dana Bartošová.

Jednou z obcí, kde protimedvědí kontejnery zřídili, je Ostravice. „Ochrání obyvatele před odpadky chytivým medvědem, ale také samotná zvířata před poraněním ostrými předměty v odpadcích,“ chválí si nový vynález starosta obce Miroslav Mališ.

Útoky z krmelce

Zatímco vlci ani medvědi u nás nejsou usídlení nastalo a odbíhají si sem na lovecké či průzkumné výlety ze sousedních zemí, jedna velká šelma zde stále teritorium má: rys. Tyhle imponantní kočkovité šelmy si oblíbily zejména hory na východě republiky, z nich pak nejvíce Javorníky. Oproti sousedním Beskydům je v Javornících vyšší podíl smíšených a listnatých lesů, a ryši zde navíc nacházejí členitější terén se skalními puklinami. Dobře se jim tam loví a snáz nacházejí úkryt v době rozmnožování.

Trochu překvapivě se tato plachá šelma objevila i v Krkonoších. „Přestože jsou Krkonoše hodně hustě osídleny, tak zde jsou stále ještě údolí, kde by rys mohl mít klid,“ řekl ředitel Správy Krkonošského národního parku Jan Hřebečka poté, co se v jeho revíru v roce 2010 objevily první ryši stopy.

Postupné rozšíření rysů napříč Českem je způsobené i tím, že šelmy se štetinkami na uších mají celkem

Zatímco dnes se zájmem sledujeme pozvolný návrat velkých šelem do našich hor, ještě před 100 lety byly běžnou součástí české reality. I proto se v časopise Svět zvířat z 1. prosince 1908 objevuje několik kratších zpráv o vlčích. Magazín, do něhož tou dobou přispíval i Jaroslav Hašek, hovoří o vlčích jak v kontextu domácím, tak v přeshraničním, a líčí je dosti dramaticky: „Nastává opět chladná zima. Zanedlouho kraj zavát bude sněhem. Kraje, ve kterých žijí vlci, stanou se nebezpečny, neboť vlci puzeni hladem sbíhají se, jak známo, ve velké smečky a přepadají drze a odvážně i lidi. Nescetněkrát se stalo, že přepadeny bývají vozy lesem jedoucí hladovou smečkou a tu padnou za oběť krvelačným šelmám nezřídkakdy zapřažení do vozu koně a často i lidé na voze jedoucí. V krajínách vlky obydlených neodvážejí se v zimě žádný povoz na cestu poli a lesy, aniž by s sebou vezl nějakou pušku a hojnost nábojů. V Rusku bývají v zimě šlechtici pořádány velké hony na smečky vlků. Zvláštních několik lovů na vlky pořádal v posledních dvou letech kníže Sergej v západním Rusku. Vznesená společnost vyjíždí do kraje v teplých kožičkách na knížecím automobilu a vyhledává smečky vlků. Jakmile smečka vlků spatřena, zastaví automobil, a jak čtenář vidí na našem obrázku, panstvo se baví střelbou na vlky. Při tom lov ten není daleko tak nebezpečný, jako když byl podniknut pěšky neb na obyčejném voze. To proto, že v případě nebezpečí rozjede se automobil takovou rychlostí, které naprosto rychlonozí vlci nestačí.“

Foto: Profimedia.cz, Shutterstock.com

velká teritoria. Třeba na Šumavě biologové spočítali, že o 100 kilometrů čtverečních se dělí nejvýš dva kusy. Když mládě doroste, nezůstává s matkou, stěhuje se dál a hledá si vlastní loviště jinde.

Lidé je vesměs obdivují, ale myslivci mají na rysy píšku. Tahle mohutná kočka totiž následuje svůj lovecký instinkt a je schopná zabít mnohem víc zvěře, než potřebuje sníst. I když rysovi stačí na den nějaká tři kila masa, loví ze své podstaty. A stává se, že na zvěř útočí ze střechy krmelců, u nichž se v zimě srnci a další jeho potenciální oběti scházejí.

V zahraničí, kde je výskyt rysa ostrovida větší, tento problém řeší krmelci s hodně šikmými střechami, na nichž se šelma neudrží, nebo zvířatům chystají víc krmelců menší velikosti, aby byla zvěř víc rozptýlená.

Vlčí hlídky

Byli to právě čeští myslivci, které spolu s chovateli stád návrat velkých šelem nejvíc vyděsil: měli obavu, že jim budou vlci a ryši ve velkém vybíjet srnky a další vysokou. Rys, vlk i medvěd ovšem patří mezi zvířata chráněná zákonem, a tak se v 90. letech 20. století rozhořela vášnivá debata, co si s přibývajícím množstvím predátorů počít.

V nepřehledné situaci se začala objevovat načerno zabitá zvířata. Na Šumavě padlo za oběť pytlákům několik rysů, případy odstřelených vlků se vyskytly hlavně na sloven-

ské straně Beskyd. Snad i z opozice vůči pytlákům se myslivci postupně ocitli spíš na straně obhájců rysů, vlků a medvědů – Českomoravská myslivecká jednota dokonce začala přispívat do fondu, odkud se vyplácejí odměny za informace vedoucí k odhalení pytláků velkých šelem.

Značný vliv na zklidnění situace mělo i Hnutí Duha, které stálo u vzniku vlčích hlídek. Skupiny

dobrovolníků, které se do hlídek zapojily, procházejí Beskydy, zaznamenávají stopy šelem, šíří osvětu a svou přítomností odrazují pytláky. Kladou také fotopasti, tedy aparáty, které fotí, jakmile zjistí pohyb.

Miroslav Kutal z Hnutí Duha díky jedné z fotopastí zaznamenal, jak ryši hodují na mrtvole srnce. „Objevil jsem strženého srnce pouhých čtyřicet metrů od jedné z nejfrekventovanějších turistických tras mezi Bílým Křížem a Visalajemi. Umístil jsem u něj fotopast a vrátil se druhý den,“ popisuje líčení pastí, která neublíží.

Fotopaparát zachytil hned dvě odrostlé šelmy. „Šlo o necelý rok stará mláďata, která se osamostatňovala od matky. Sledovali jsme je s přáteli z vlčích hlídek vícekrát,“ popsal pan Kutal.

Medvědi a ohňostroje

Vlčí hlídky vznikly na přelomu tisíciletí, v roce 2005 k nim potom na Šumavě přibývaly ryší hlídky. I díky fotopastem, které dobrovolníci v hlubokých šumavských hvozdech nakladli, se před třemi lety podařilo zachytit ještě jednu navrácenou šelmu: kočku divokou.

„Kočka divoká, předek našich domácích mazlíčků, je tajuplná plachá šelma, která v přírodě snadno uniká pozornosti. Je podobná domácí kočce a kříží se s ní. I proto je tak těžké ji zkoumat. Její návrat do Česka je důvodem k radosti,“ tvrdí Jana Pospíšková

z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

Nadšení z příchodu divoké kočky, které s paní Pospíškovou sdílela i média, ilustruje, že lidé se začínají dívat na vracející se šelmy více se zvědavostí a zájmem než se strachem. Ochránářům se daří šířit osvětu: třeba tatranské hotely ležící na hranici národního parku se už před pár lety vzdaly ohňostrojů, jež děsily medvědy. Zmatený medvěd navíc někdy seběhl až k hotelům a vyděsil zdejší hosty.

Dalším vstřícným krokem vůči šelmám je citlivější těžba dřeva. Ne-

setne se celé území naráz, ale vybírají se jednotlivé stromy. Zvířatům to usnadňuje život: potřebují různé skryše a schovávačky, které jim pestrá krajina bez výrazných zásahů člověka skýtá.

Poslední důležitou věcí je plánování migračních koridorů, a to nejen pro velké šelmy: jde o to, aby zvěř mohla bezpečně putovat napříč územím a nekončit pod koly aut. Když budou moci medvědi či vlci projít lesem, ubude případů, kdy šelma zabloudí do vesnice a poboří plot nebo vyleká zahrádkáře.

petra.pospechova@mfdnes.cz

Kde jsou šelmy

Divoká kočka

Nikdo neví, kolik jich v Česku žije – lidé ji obvykle považují za kočku domácí. Plaché zvíře vypadá jako klasický venkovský mourek, ale jeho tělo je mohutnější, stejně jako huňatý ocas, který je pruhovaný. Před třemi lety kočku divokou zachytila fotopast na Šumavě. Zatímco na Slovensku, v Německu či Rakousku žijí dlouhodobě, u nás vymizely před skoro 200 lety.

Medvěd hnědý

Huňáč těžké váhy, který dokáže překvapivě rychle běhat, má domov v Beskydech a Bílých Karpatech. Na slovenském pomezí žije medvědů několik, občas se sem od sousedů zatoulají další. Vzácně sestoupí z hor, v roce 2010 byl spatřen na Hané. Na kontinentu je medvědů hnědých asi 17 tisíc. Množí se v Karélii, Skandinávii a v Kantaberském pohoří ve Španělsku.

Vlk obecný

Žije ve smečkách, a pokud je známo, v Česku nepobývá žádná natrvalo. Jednotlivé kusy však byly opakovaně zaznamenány v Beskydech, v roce 2012 auto u Valašského Meziříčí porazilo vlčici. Na vlky je možné čas od času narazit též ve Šluknovském výběžku – na německé straně žije smečka. Celkově je v Evropě vlků asi 12 tisíc, přibývají v Německu a v Polsku.

Rys ostrovid

Elegantní kočkovitá šelma s typickými štětinkami na uších žije v Beskydech a na Šumavě, občas bývá spatřena i v Jeseníkách, Krkonoších či Českosaském Švýcarsku. Celkově se na našem území pohybuje kolem 70 kusů, v tom nejsou započítána mláďata. V celé Evropě je rysí populace asi desetitisícová, četní jsou třeba v Karélii a ve francouzské oblasti Jura.

